

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Katedra sociologie, oddělení genderových studií
„Metodologie výzkumu genderové problematiky“

Techniky založené na rozhovoru a jejich využití v gender studies

Zpracovala: Kateřina Černá, UČO 195285

Datum odevzdání práce: 5. 5. 2011

Rozhovor je jedna ze základních sociologických výzkumných metod. Jedná se na rozdíl například od dotazníku pracnou, nákladnou techniku, která je časově náročná. Pomocí předem připravených otázek, získáváme informace od dotázaného. Rozhovory máme dle Dismana např. standardizované a nestandardizované. Je zde nutná spolupráce dosti velkého počtu částečně vyškolených osob. Je to výzkum na prostorově rozptýleném vzorku, což vyžaduje velké finanční náklady, vzorek může být rozptýlen i časově. I přesto, že respondentům se snažíme zaručit anonymitu, může to být pro ně nepřesvědčivé což je negativním prvkem rozhovoru. Existuje také možnost tzv. interview bias¹, které vznikne rozdíly mezi tazateli. U respondenta jsou kladeny menší nároky na iniciativu a je také téměř jisté, že osoba byla vybrána jako zkoumaný vzorek, což může také ovlivnit její odpověď. Tomu můžeme říkat efekt morčete, kdy osoba odpovídá tak, jak odpovídá právě proto, že si je vědoma, že je vybrána. Určité osoby mají také tendenci uvádět sama sebe v lepším světle a také může chtít pozitivně ovlivnit a ohromit tazatele. Efekt záhlaví, je potom způsoben tím, že osoby mají zkreslenou představu o instituci, která výzkum pořádá. Překážkou může být i situace, kdy otázka směřuje na soukromý život dotázaného a ten jej může chtít zkreslit s ohledem na svou osobu a intimitu. Vzhledem k rozdílné inteligenci, vzdělání a ostatním vlastnostem, může dotázaný otázku pochopit jinak než ostatní nebo ji nemusí pochopit vůbec. Dalším zajímavým problémem u rozhovoru je dle Dismana interference se zkoumaným systémem. Měřící aparát totiž ovlivňuje měřený systém. Stereotyp ve volbě odpovědi potom vzniká tak, že mnoho respondentů má sklony k tomu vyjadřovat se spíše souhlasně nebo neutrálně. Na druhou stranu ovšem proporce dokončených rozhovorů je podstatně vyšší než u dotazníku. Hovoříme-li o rozhovoru nebo taky o interview, jedná se nám spíše o analýzu než o mechaniku sběru dat, jak uvádí Silverman. (Termínem interview rozumíme metodicky vedený rozhovor.) Zvláštním způsobem interview, je telefonní interview, které se začíná rozšiřovat hlavně v dnešní moderní době. Je sice omezeno na ty, co mají telefon, ale dnes je to skoro každý. Tato metoda je levnější, než živá interakce s jednotlivci, z tohoto vychází i větší anonymita pro obě strany a s tím spojená vyšší šance, že dotázaný bude odpovídat popravdě. Šance na interview bias, je zde menší a zkoumaný vzorek naopak větší. Bohužel v dnešní době aktivního telemarketingu a dalších nevyžádaných nabídek dochází k omezení úspěchu telefonických interview. Na druhé straně technika interview se stále vylepšuje a to také z důvodu používání různých počítačových programů. Kdy se na obrazovce ukazují jednotlivé

¹ Stanovisko nebo předsudky tazatele, které vzniknou během rozhovoru a tím mohou ovlivnit výsledek. Ne nutné tedy zapojit do rozhovoru celkovou objektivitu a tazatel nesmí brát v potaz nic jiného než odpovědi dotázaného, i proto by tazatel měl být alespoň minimálně odborně proškolen.

otázky, na které se ptáme a počítač je schopen zaznamenat i drobné technické chyby, typu špatné datum, které by si člověk nemusel všimnout. A je zde zaručena náhodnost vybraného vzorku, pomocí programu, který náhodně volí telefonní čísla. Odpovědi tazatele potom rozumíme dle Silvermana, určitý opis vnější skutečnosti, tedy způsob jak získat různé názory, vyprávění a postoje, kterými dotázání vidí svět. Ještě bych měla zmínit, že můžeme mít uzavřené otázky, kdy dotázaný musí odpovědět pouze dle očekávaného souboru odpovědí což je metodologie, která se používá u kvantitativního výzkumu, kdy je používán tzv. dotazníkový systém a vybrán náhodný vzorek. Zde se jedná o standardizovaný rozhovor. Otevřené otázky používáme u kvalitativního výzkumu, kdy ale zkoumáme menší vzorek a jedná se o nestandardizovaný rozhovor. Čteme-li ovšem Silvermana můžeme si povšimnout, že i přestože nerovnováha úspěchu různých metod mluví ve prospěch interview, není úplně přesvědčen, že je to vždy nejvhodnější metoda. Je důležité nejprve zvážit použití z hlediska zkoumaného problému, jelikož nemusí mít pro náš výzkum žádnou hodnotu. Interview také není podle Silvermana jediným řešením, měli bychom zvážit také poznatky ideálně ověřit pozorováním. Výsledky interview bychom totiž neměli považovat za „potencionální pravdivé obrazy reality“. Disman se zase domnívá, že rozhovor není vhodné použít tam, kde je možno pozorovat nebo se jedná o jevy, kterých si někdo sotva všimne, jevy, kdy odpovědi jsou jen výrazně ovlivněny subjektivním pocitem nebo, když se chceme ptát na choulostivé otázky, u kterých hrozí lživá odpověď.

Domnívám se, že použití rozhovoru v gender studies je velice široké a obsáhlé téma, které nelze snadno zpracovat. Je možno získávat informace při výzkumu obecné situace žen na určitém území, jejich historii, přítomnost a budoucnost. Snažíme-li se zjistit postavení žen v pracovním, životním prostředí, může nám rozhovor posloužit jako ukázka názorů vybraného vzorku občanů. Při výzkumech, kdy se snažíme zjistit či dokázat určité poznatky, které mohou být použity v sociologii, je rozhovor přímo zásadní metodou sběru či analýzy dat. Typickým příkladem použití rozhovoru, v tomto případě biografickém, je projekt „Paměť žien“.

ZDROJE:

Gordon Marshall. "[interview bias](http://www.encyclopedia.com)." *A Dictionary of Sociology*. 1998. *Encyclopedia.com*. 5. května 2011 <<http://www.encyclopedia.com>>.

Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum

Silverman, D. 2005: *Ako robiť kvalitatívny výskum. Praktická príručka*. Bratislava: Ikar.

Konopásek, Z. 1997. *Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu? Program Atlas/ti v akci*.